

Parcs Naturals

de la Comunitat Valenciana

GENERALITAT
VALENCIANA

parc natural
de la serra
d'espada

ALJUB

Nº 28 MAI-AGO 2020

INFO quadrimestral del Parc Natural de la Serra d'Espadà

01

EDITORIAL

01. La dinamització del territori continua en 2020.

02

CONSERVACIÓ I MANTENIMENT

- 02.** Revisió de les poblacions de carranc autòcton.
- 03.** Cens de migració postnupcial de rapinyaires diurnes.
- 04.** Revisió de caixes-refugi de rates penades.
- 05.** Trituració de restes agrícoles.

06

COMUNICACIÓ I DIVULGACIÓ

- 06.** La pela del suro.
- 07.** Nit d'estreles.

08

TERRITORI ESPADÀ

- 08.** Grups de treball actius a la Serra.

09

EDUCACIÓ AMBIENTAL

- 09.** Nou quadern de camp per a secundària.
- 10.** Projecte "Mostra el teu poble, mostra el Parc"
- 11.** El parc et recomana: "Compartir Naturaleza"

LA DINAMITZACIÓ DEL TERRITORI CONTINUA EN 2020

Transcorreguts setze anys des de l'inici del **Projecte Cultural al Parc**, la primavera del 2017 va donar pas a un **canvi metodològic**, en el qual la participació, l'horitzontalitat i el **treball en xarxa** van ser la base del projecte, mantenint l'objectiu primigeni: que els municipis, el teixit cultural, associatiu, tècnic i veïnal present al parc senten aquest espai com a punt d'unió a partir del qual posar en marxa una xarxa de decisió sobre el **futur d'aquest territori** cultural compartit.

Amb aqueixa filosofia van nàixer les **MiniTrobades**, uns espais físics on les persones participants pogueren compartir experiències, i d'aqueixa manera establir llaços d'afecte per a construir un projecte cultural interessant per a tots i totes. A l'abril de 2017 va tindre lloc el primer, en el municipi de Pavías que va iniciar una sèrie de Minitrobades dirigides a la creació d'una xarxa des de la qual iniciar accions d'intercanvi.

Des d'aquell moment s'han celebrat 9 MiniTrobades i 16 Trobades dels pobles del Parc Natural (la fira itinerant que dóna a conèixer els valors culturals i ambientals de la Serra d' Espadà). Durant aquests anys han anat sorgint una sèrie d'**espais de treball** agrupats en quatre blocs. Coneixent millor la nostra serra **(1)**; Identitat, vincle i pertinença **(2)**; Una serra amb molt d'art **(3)** i Una manera diferent de fer les coses **(4)**.

En **2018**, gràcies la treball del grup **Identitat, vincle i pertinença**, va sorgir la I Trobada d'Entitats del Parc Natural en el marc de la XVI Trobada dels pobles de la Serra d' Espadà a Tales. Es tracta d'un espai reservat per a donar a conèixer els projectes duts a terme en la serra d' Espadà d'índole cultural. És aquest espai es van exposar 23 panells i es va generar un fòrum d'intercanvi d'impressions, idees i reflexions per a la dinamització i el coneixement dels valors patrimonials, culturals i naturals del Parc Natural.

L'avanç ha continuat **durant 2019** i el resultat han sigut **dues línies de treball independents**, una dirigida a la *creació de rutes turístiques*, capitanejada pel **Centre per al Coneixement del Paisatge** amb seu a Matet i una altra orientada a tractar el problema de **la despoblació**, tema estrella d'II Trobada d'Entitats proposat per a aquell any. La despoblació és un tema de total actualitat i el seu grup de treball està molt actiu, sobretot a Almedíjar, on es va crear l'associació, **Almedíjar Vive**, orientada a la cerca d'alternatives econòmica, socials i culturals per a revertir el procés de despoblació.

Analitzant el camí recorregut, i el ric germen sembrat durant els últims quatre anys, ha arribat el moment que el Parc Natural **cedisca el testimoni del seu lideratge en el projecte cultural**. L'encarregat a partir d'ara de centralitzar el treball de dinamització serà directament la Universitat Jaume I, dins del seu Projecte d'Extensió Universitària. Es materialitza així el seu interès a dinamitzar les comarques incloses en el Parc Natural: Alt Palància, Alt Millars i Plana Baixa.

I organitzant tot això ens ha enxampat la nova normalitat en temps de Covid-19. Amb uns grups de treball en marxa i la proposta de celebració d'una nova MiniTrobada a Suera que ens permeta anar avançant en la construcció del penúltima (o no) Trobada dels pobles del Parc Natural. Programat inicialment a Matet, el passat 26 de setembre, des de l'organització, i amb l'acord del municipi amfitrió, **es va decidir ajornar aquest esdeveniment per al 2021**. Necessitem recuperar el temps que hem romàs en confinament i volem que aquesta trobada siga física i no virtual, tan de moda últimament. Pensem que és la millor manera d'omplir de contingut aquesta jornada tan especial per als habitants i amics de la serra d' Espadà.

REVISIÓ DE POBLACIONS DE CARRANC AUTÒCTON

ESPÈCIE CATALOGADA COM
VULNERABLE A LA COMUNITAT
VALENCIANA

El cranc de riu és una espècie inclosa en el Catàleg Valencià d'Espècies de Fauna Amenaçada (Ordre 6/2013, de 25 de març) en la categoria de "Vulnerable" (espècie que corre risc de passar a la categoria anterior en un futur immediat si els factors adversos que actuen sobre elles no són corregits), havent estat fins llavors catalogada com "En perill d'extinció" (espècie la supervivència de la qual és poc probable si els factors causants de la seua actual situació continuen actuant).

Des de fa anys, **el personal de l'Oficina del Parc Natural, realitza les prospeccions a les poblacions de cranc assentades en el territori de l'espai protegit** durant el període estival. En la campanya del 2020, s'ha dut a terme la revisió de 8 punts d'aigua distribuïts en 6 termes municipals. S'han detectat absències (negatius) en alguns dels punts.

Aquest fet ha motivat la decisió de dur a terme una **prova de supervivència**, consistent en la fabricació, posterior col·locació i revisió d'una gàbia amb exemplars de cranc en el punt d'aigua on s'ha detectat la seua absència, amb l'objectiu de determinar les possibles causes de la desaparició de la població; aquests treballs estaran supervisats sota **l'assistència tècnica del personal del CEEDCV** (Centre de Conservació d'Espècies Dulciaquícules de la Comunitat Valenciana).

CENS DE MIGRACIÓ POST-NUPCIAL

SUPORT A LA SVO EN EL SEGUIMENT DE RAPINYAIRES DIURNES

Encara que es coneix bé quins rapinyaires migren i les distàncies que recorren, no ocorre el mateix amb el coneixement de les rutes que segueixen i el perquè d'aquestes rutes.

Amb aquest programa desenvolupat per la **Societat Valenciana d' Ornotologia (SVO)** es pretén crear una xarxa de seguiment de la migració diürna de rapinyaires a través de la Comunitat Valenciana, mitjançant l'observació directa des d'estacions fixes, que permeten **millorar la comprensió de la migració**, i monitorar a mitjà i llarg termini, l'evolució de les seues poblacions i de les seues rutes.

Des que a la Comunitat Valenciana existeixen Anuaris Ornitològics s'han citat en milers els rapinyaires migratoris. Després de molts anys d'observacions **coneixem algunes dades** si bé és cert que aquestes informacions estan basades a vegades en observacions puntuals i seguiments de pocs anys, per la qual cosa **no es té hui dia un bon mapa de la migració post-nupcial**.

L'equip del Parc col·labora en el programa, realitzant aquest seguiment des del punt d'observació situat en el **pic Turio** (entre Fanzara i Espadilla). Aqueixa localització ja es va triar l'any passat i va tindre uns resultats molt satisfactoris.

Font: www.svo.org/elteuladí

CAIXES-REFUGI DE RATESPENADES

EXPERIÈNCIA DEL SURO COM A MATERIAL DE CONSTRUCCIÓ

Algunes espècies de ratapinyades són estrictament forestals. **S'ha demostrat a diferents estudis que les caixes-refugi permeten el seu assentament en àrees forestals amb arbratge jove**, on escassegen els abrics naturals que proporcionen els buits existents en arbres madurs o morts.

L'any passat es va realitzar l'experiència de col·locar, 2 models diferents de caixes refugi, de fabricació artesanal, **utilitzant exclusivament suro**. Amb aquest material s'han realitzat pocs assajos i ofereix molts avantatges (durabilitat, aïllament,...), a més de ser un material present de manera natural al Parc.

La revisió realitzada al juliol de les 7 caixes instal·lades, ha donat com a resultat que cap presentava ocupació de ratapinyades. No obstant això sí que hi ha algunes **consideracions**.

De les 4 caixes planes que es van instal·lar, 2 presentaven nius de pícid que havien construït un forat en la part davantera de la caixa refugi. Una altra caixa presentava les restes d'un niu de vespa europea (*Vespa crabro*) i que havia sigut depredat per algun ocell, accedint fàcilment després d'haver picat sobre l'estructura de suro.

De les caixes 3 redones, 2 presentaven ocupació d'insectes. A manera de reflexió s'extrau **la importància que tenen els boscos madurs** per a gran nombre d'espècies que troben dificultats per a instal·lar-se en les fases més joves de l'arbratge. Està previst augmentar el nombre de caixes-refugi i continuar amb l'experiència.

TRITURACIÓ DE RESTES AGRÍCOLES

EL PARC AMB LA PREVENCIÓ D'INCENDIS FORESTALS

Des de principis del 2019, es va iniciar l'experiència pilot de **Gestió de Biomassa Residual per a la Prevenció d'Incendis Forestals**, consistent en l'eliminació de restes agrícoles mitjançant la trituració, en substitució de l'ús del foc, com s'ha fet tradicionalment

Aquesta iniciativa, desenvolupada per la Direcció General de Prevenció d'Incendis, ha comptat amb la col·laboració del Servei d'Espais Naturals Protegits ; per a això, **l'Oficina Tècnica del Parc Natural va dur a terme els treballs previs** d'informació, contacte i elaboració de la base cartogràfica per a la seua execució.

Ja són dos les anualitats en les quals aquest projecte es materialitza en la Serra d' Espadà, amb **molt bona acceptació**, indicador de la mateixa ha sigut l'augment de sol·licituds per part de nombrosos municipis que han arribat a **l'Oficina del Parc, qui les gestiona i organitza el calendari de treballs**; per aquest motiu, durant els mesos estivals, s'ha prorrogat els treballs de trituració de restes iniciat per les Brigades de Trituració, amb les Brigades de Conservació i Manteniment del Parc Natural, que han estat presents en 7 municipis, la qual cosa representa, aproximadament, **300 parcel·les** en les quals s'ha eliminat per complet els riscos agrícoles, substituint la seua crema i evitant així l'emissió d'unes **60 Tn de CO₂** a l'atmosfera.

LA PELA DE SURO

TORNEN LES ACTIVITATS

DIVULGATIVES EN CAP DE SETMANA

El 13 de juny de 2020, superat el període de confinament a causa del COVID-19, es va reprendre l'activitat en el **Centre 'Interpretació del Parc Natural**. I una vegada permés l'accés al públic a l'espai natural protegit es van posar en marxa les activitats divulgatives programades en cap de setmana. En tractar-se d'activitats a l'exterior i amb facilitat per a complir les recomanacions sanitàries en matèria de prevenció l'acolliment per part del públic ha sigut molt positiva.

Comencem la campanya estiuenca amb una activitat ja clàssica del mes de juliol, **la pela de suro**. En aquesta ocasió es va triar la població d'Almedíjar i es va comptar amb la col·laboració desinteressada d'un pelador local, Manolo Fuster, copropietari de **Cellers Alcoví**, una empresa situada en el mateix municipi i acreditada amb la **Marca Parcs Naturals** de la Comunitat Valenciana.

El suro és l'escorça de la surera (*Quercus suber* L.). És una matèria primera totalment natural, amb propietats úniques que li atorguen un caràcter inigualable. És un material imprescindible en el tancament de vins i espumosos, al que es dedica el 80% de la producció de suro. Des del punt de vista de la sensibilització ambiental és important que el públic conega tot el treball i la cultura que hi ha darrere d'un tap de suro i siga aquesta la seua elecció com a consumidor responsable.

La saca de suro, una **activitat tradicional** i no perjudicial per a l'arbre, es realitza durant els **mesos d'estiu**, és el moment en el qual l'arbre presenta major activitat vegetativa i és més fàcil, per a mans expertes, retirar l'escorça de la surera. En la serra d'Espadà el torn de pela és de 12-14 anys. L'extracció cíclica del suro de les sureres permet el creixement saludable de l'arbre al llarg de tota la seua vida, que dura aproximadament entre 150 i 200 anys. Al llarg de la seua vida, la surera pot ser pelada de 8 a 9 vegades.

NIT D'ESTRELES

ESTIU AL PARC:
LES PERSEIDES

Les nits d'estiu, el bon temps, els cels buidats i la frescor de la nit conviden a contemplar el cel. El Parc va proposar l'agost passat una nit d'estreles, en col·laboració amb l'**Associació Cultural Castillo de Almonecir**. L'activitat va consistir en una excursió vespertina al castell, per a havent sopat i observar com els planetes, estreles i altres elements del cel nocturn anaven apareixent.

Els participants van aprendre a manejar un planisferi i localitzar les constel·lacions més importants del firmament. L'activitat també tenia com a objectiu l'**observació de les Perseides**, una de les pluges d'estreles més importants de l'any i la de major popularitat.

Una pluja d'estreles que al punt màxim i en condicions òptimes d'observació, poden arribar a la quantitat de **80-100 meteors a l'hora**.

Durant l'activitat també es van poder abordar els problemes mediambientals que comporta la **contaminació lumínica**, produïda en part per un mal disseny de la llum artificial i que implica un malbaratament energètic; igual que és capaç d'alterar els cicles biològics d'alguns animals i plantes.

TERRITORI ESPADÀ

GRUPS DE TREBALLS ACTIUS A LA SERRA

En la XVI Trobada dels Pobles del Parc (setembre de 2018, Tales), es van celebrar quatre col·loquis que van agrupar quatre grans grups de projectes que es duen a terme en l'àmbit territorial de la Serra d'Espadà: *Coneixent millor la nostra serra; Identitat, vincle i pertinença; Una serra amb molt d'art i Una manera diferent de fer les coses*. També, ací, es va parlar dels problemes trobats per a desenvolupar-los.

D'aquests col·loquis van sorgir quatre possibles línies de treball que podrien ajudar al desenvolupament del nostre territori i en la última MiniTrobada (la celebrada a Almedíjar) es va proposar una nova línia de treball, encara més ambiciosa que les anteriors, **la despoblació**. En definitiva, les quatre línies de treball proposades se centren en: **(1)** Creació de rutes turístiques, **(2)** Voluntariat conjunt, **(3)** Productes Artesans i **(4)** La despoblació.

El grup de la despoblació està molt actiu, sobretot a Almedíjar, on es va crear una associació, **Almedíjar Vive**, amb la finalitat de buscar alternatives econòmiques, socials i culturals per a revertir el procés de despoblació que assota a la comarca de l'Alt Palància.

La iniciativa compta amb la col·laboració de **Heterotopia**, Centre d'Estudis i d'innovació per a la participació i del **Programa d' Extensió Universitària de la Universitat Jaume**.

El grup de treball sobre la creació de rutes turístiques ha començat també la seua marxa independent i està sent molt ben acollit per la població local. **El Centre per al Coneixement del Paisatge**, amb seu a Matet ha posat en marxa, juntament amb l'Ajuntament, el projecte **"Coneix Matet-Matet Acull"**. Es tracta d'una iniciativa que pretén a través de la interpretació del paisatge posar en valor els recursos naturals i culturals del seu territori.

El grup reprén les activitats del seu projecte després del confinament amb la proposta **"Del camp a la Cassola"**. És una interessant iniciativa que relaciona el paisatge cultural amb la producció d'aliments i la gastronomia. L'experiència va estar composta de dues parts. Després d'un passeig en el qual es van explicar les característiques del paisatge de Matet com a "font d'alimentació" acabem degustant, en una xicoteta jornada gastronòmica, algun dels productes i plats del poble (les ametles, els espàrrecs silvestres, l'oli d'oliva, l'olla, els productes de l'horta, etc.).

El projecte va continuar al juliol amb la visita al municipi veí de Gaibiel que comparteix història i vivències des de temps immemorials. Es va tractar d'un recorregut curt, sense dificultats, apropiat per a gaudir dels nostres paisatges evitant el rigor de l'estiu de finals del mes de juliol

QUADERN DE CAMP

EL VALOR EDUCATIU DE LES ACTIVITATS A LA NATURA

Dins del **Programa d'Educació Ambiental i interpretació del Patrimoni** s'ofereix la realització d'un itinerari guiat adaptat a l'edat dels escolars. Els objectius que es persegueixen són:

1. Treballar el concepte de **desenvolupament sostenible** a través de les experiències dels pobladors del Parc i les seues activitats tradicionals, especialment la gestió sostenible del bosc de surera.

2. Treballar els hàbits de **comportament respectuós en el medi natural**.

Perquè les visites al Parc Natural siguin més enriquidores i també facilitar el treball dels educadors, és interessant disposar de **material de suport** a les activitats oferides als centres educatius. Fins al moment estava disponible, a través de la pàgina web, un quadern de camp dirigit a alum@s de primària, el grup d'edat del qual es reben més visites, quedant un buit per a un públic de més edat. Un quadern de camp és un recurs educatiu molt interessant per a dinamitzar un sender per la qual cosa es considerava prioritari per al nou curs disposar d'un material que fóra útil per a alum@s més enllà de primària.

Durant els mesos d'estiu i gràcies al reforç vacacional ja disposem d'un **nou quadern de camp** que esperem siga d'interés **per a alum@s i professors de Secundària i Batxillerat**.

Diferents autors (Parra et al., 2000; Caballero, Domínguez, Parra, 2007), parlen de les **bondats educatives de les activitats en la naturalesa** i es refereixen a tota una sèrie de virtuts o atributs educatius, que s'aconsegueixen gràcies al seu tractament a les aules escolars i fora d'elles. Es manifesten com una font inesgotable per al treball en valors.

Esperem, amb el material dissenyat, canviar o fomentar comportaments, i permetre així que les visites als espais naturals protegits adquirisquen un major compromís de respecte del medi natural. *"La naturalesa és un espai savi i viu del qual la nostra espècie va emergir fa centenars de milers d'anys. És alhora mare i mestra. Ens ofereix vivències i experiències que es poden emular, especialment en la infància. Integrar-la en l'educació és d'alguna manera un retrobament amb nosaltres mateixes. I també una manera de començar a construir aqueixa transició ecològica que tant necessitem"*. Heike Leire.

QUADERN DIDÀCTIC
E.S.O.

Caminant i
aprenent per
la Serra

ELS ECOSISTEMES MEDITERRANIS

Beneficis directes

Beneficis indirectes

MOSTRA EL TEU POBLE MOSTRA EL PARC

CO-CREACIÓ D' UN VÍDEO PARTICIPATIU

El projecte pretén co-crear un vídeo participatiu a través del qual els **escolars dels CEIP** situats dins del Parc Natural (**zona PRUG**) coneixen i valoren en major mesura el seu entorn, alhora que col·laboren en la difusió del patrimoni natural i cultural del seu municipi entre familiars, amics i veïns.

El projecte ja es va desenvolupar amb el CEIP Francisco Mondragón d'Eslda i l'objectiu és fer-lo extensiu a la resta de centres educatius.

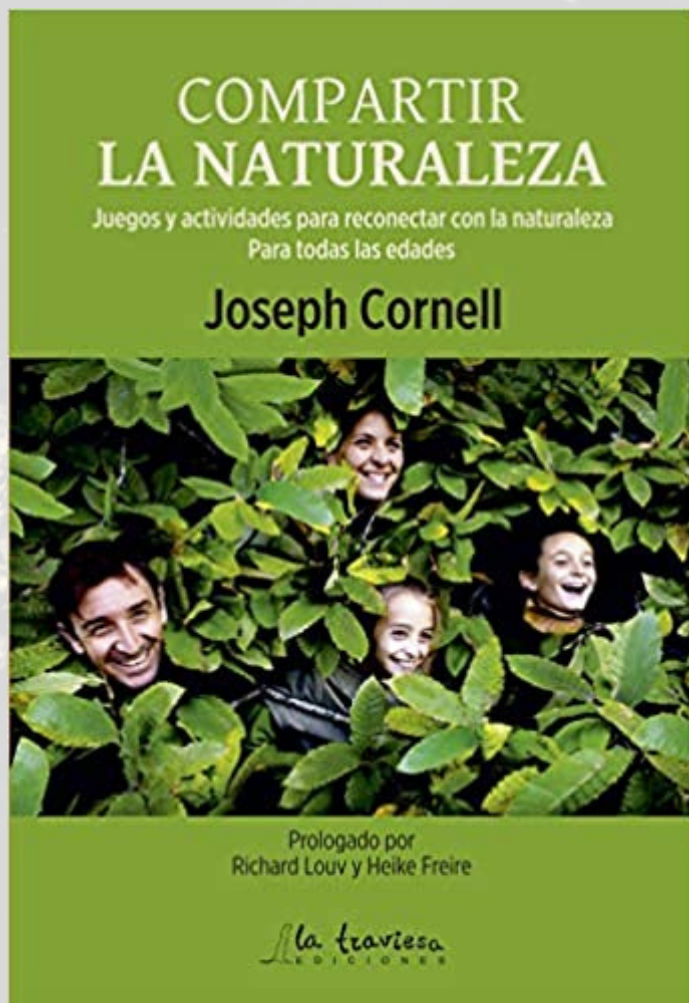
A través d'aquest vídeo escolar es pretén recopilar informació sobre els diferents **elements patrimonials presents** en els municipis del Parc Natural per a donar-los a conèixer entre els seus veïns, aprofitant les oportunitats que brinden les xarxes socials i contribuint amb això a **generar un sentiment de pertinença al territori**.

El missatge que es vol transmetre és que **els municipis del Parc Natural compten amb un ric patrimoni natural i cultural** i que són els seus habitants els principals garants, tant en el passat com en el present, de la seua conservació.

Amb aquest objectiu, cada any els alumnes de l'últim curs d'educació primària s'organitzaran, amb l'ajuda dels docents i de l'equip tècnic del Parc Natural, per a **gravar un vídeo** en el qual presentaran, des de diferents perspectives, els elements patrimonials prèviament seleccionats per ells mateixos i entrevistaran persones de la seua comunitat (informants clau) que aporten una visió més personal (experiencial) del lloc.

L'equip tècnic del Parc Natural prepararà un llistat amb els elements patrimonials més rellevants del municipi, de tal manera que els escolars puguin triar per votació aquell o aquells que susciten més interès, promovent amb això la cultura democràtica en la presa de decisions entre els més joves.

EL PARQUE ET RECOMANA:

COMPARTIR LA NATURA.

Jocs i activitats per a reconnectar amb la naturalesa. Per a totes les edats,

Basat en la sèrie dels famosos llibres Viure la naturalesa amb els xiquets, una autèntica revolució mundial en el camp de l'educació ambiental, aquest nou treball de Joseph *Cornell és un pràctic manual de jocs i activitats a l'aire lliure que recull els jocs més populars i aporta una gran quantitat de noves activitats.

És llibre ideal per a famílies, centres educatius (educació formal de tots els nivells, pedagogies alternatives i educació ambiental), centres de formació de professionals del medi ambient i l'educació ambiental, organitzacions ecologistes, associacions juvenils, centres d'animació sociocultural i temps lliure o altres col·lectius.

La seqüència metodològica es desenvolupa en quatre passos progressius:

Despertar l'entusiasme, per a captar l'interés.

Enfocar l'atenció, per a aconseguir un estat d'atenció i receptivitat.

Oferir una experiència directa, per a possibilitar experiències immersives en la naturalesa, utilitzant tots els sentits.

Compartir la inspiració, per a transformar l'experiència i l'aprenentatge en records profunds i duradors.

Redacció: *equip del PN*

ParC Natural de la Serra d' Espadà
964715750, 679196294

